

ПРОБЛЕМИ ПІДВИЩЕННЯ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Чепурін О.Г., студент гр. ТДм – 18 – 11
Бажинов А.В., канд. техн. наук, доц.

Протидія правопорушенням є необхідною і об'єктивною умовою безпечного функціонування транспортної системи України, охорони та захисту прав учасників дорожнього руху, прав та інтересів суспільства й держави від протиправних посягань на об'єктах автомобільного транспорту. Водночас стан дорожньо-транспортного травматизму переконує в тому, що названа діяльність далека від оптимальної й досі не вироблено концептуальних заходів подолання аварійності на автошляхах країни. За даними поліції МВС України (далі – поліції), за останніх 20 років в результаті дорожньо-транспортних пригод (далі – ДТП) загинули 137 тис. громадян України, тяжкі тілесні ушкодження отримали близько 1 млн. осіб, половина з яких залишилися інвалідами. Кількість загиблих в ДТП у нашій країні досягає 13 % від загального числа загиблих в дорожніх пригодах всієї Європи, тоді як кількість автомобілів складає 2 % від всього європейського автомобільного парку.

У 2018 р. на автошляхах держави майже кожних 18 хвилин траплялися ДТП з потерпілими, практично через кожні 127 хвилин в автопригодах гинула людина. В середньому за добу в автопригодах гинули 11 осіб та діставали тілесних ушкоджень близько 97 учасників дорожнього руху. У результаті ситуації, що склалася із забезпеченням безпеки дорожнього руху, гальмується розвиток туристичної галузі України. Так, за даними Європейської Доповіді ВОЗ [1], Україна визнана однією з найнебезпечніших країн в Європі для водіїв. Ризик потрапити в ДТП в Україні в 5-6 разів вище, чим в європейських країнах. Іноземними фахівцями встановлено, що за рахунок підвищення рівня дорожньої дисципліни можна досягти зниження смертності на 60 %, ефективного і своєчасного надання допомоги потерпілим в ДТП – на 30%, дорожнього будівництва та заходів з організації дорожнього руху – на 10%. У сфері безпеки дорожнього руху адміністративні правопорушення традиційно були і залишаються найбільш масовими видами деліктів. Аналіз стану, структури й динаміки адміністративної деліктності свідчить, що протягом останнього десятиліття кількість таких порушень залишається незмінною та має тенденцію до зростання, причинами чого є: інтенсивне збільшення парку автомобільного транспорту; зростаюча диспропорція між кількістю автотранспортних засобів і протяжністю вулично-шляхової мережі; технічне старіння рухомого складу (високий ступінь зношеності, недосконалість організації технічного обслуговування транспортних засобів); недоліки щодо професійного відбору, підготовки та перепідготовки водіїв; слабе забезпечення вулично-шляхової мережі технічними засобами організації дорожнього руху; низька якість наглядових заходів; недосконалий механізм застосування примусових заходів до порушників чинного законодавства про безпеку руху; службові зловживання

та формальне відношення до порушень правил дорожнього руху працівниками поліції; неповне використання підрозділами поліції усіх можливостей профілактики. Більш ефективним засобом обґрунтовано визнається профілактика правопорушень, тобто цілеспрямована діяльність з усунення або зниження негативного впливу чинників, що зумовлюють скоєння адміністративних проступків. Попри очевидну зацікавленість вітчизняних вчених-адміністративістів проблемами безпеки дорожнього руху (зокрема, роботи Г.В. Галімшиної, А.В. Гаркуші, Г.К. Голубевої, Т.О. Гуржія, С.М. Гусарова, В.В. Доненка, М.М. Долгополової, О.В. Домашенка, В.В. Єгупенка, М.А. Микитюка, О.Л. Міленіна, В.Ф. Муцка, А.М. Подоляки, А.Є. Рубана, А.О. Собакаря, О.Ю. Салманової, М.М. Стоцької, Є.В. Циби, Х.П. Ярмачі), питання профілактики адміністративних деліктів у зазначеній сфері (насамперед підрозділами ДАІ) залишаються найменш вивченими. Наразі лише дисертаційні дослідження В.В. Новикова, А.В. Мілашевича та М.Ю. Веселова безпосередньо присвячені різним аспектам профілактики адміністративних правопорушень в сфері дорожнього руху. Профілактика є найбільш гуманним та дієвим засобом скорочення кількості порушень правових норм, позаяк пов'язана з такими заходами з боку держави і суспільства, що спрямовані не лише на виявлення і усунення причин та умов, які сприяють правопорушенням, а й на стримування людини від їх вчинення. Водночас цей напрям у сучасній державній політиці безпеки дорожнього руху не став пріоритетним [3, с. 7]. Будучи складною формою протидії правопорушенням, профілактика може привести до бажаного результату лише тоді, коли правильно організована і базується на наукових і теоретичних основах [4, с. 79].

Адміністративні методи попередження дорожньо-транспортних пригод, будучи в цілому ефективною формою профілактики, на жаль, багато в чому вичерпали себе. Не можна не погодитись з тим, що поліція на сьогоднішній день не має адекватних важелів впливу на порушників. Інспектор поліції своїми повноваженнями намагається випередити ДТП, впливати на порушників – попередженням, штрафом тощо, та його діяльність зводиться лише до фіксації факту вже скоєного правопорушення або ДТП. І те, що торік поменшало жертв, – аж ніяк не заслуга поліції, бо всім очевидно, що діяльність її представників на дорогах сфокусована не на створенні умов для безпечного руху і попередженні ДТП, а на каральній функції [5, с. 8]. У такій ситуації надзвичайно важливою є профілактика порушень законності та дисципліни у сфері дорожнього руху. Термін «профілактика» походить від грецького слова, що дослівно перекладається як «запобіжний», і застосовується переважно в медицині [6, с. 556]. У науковій літературі та законодавчих актах використовуються такі терміни, як «профілактика», «попередження», «запобігання», «превенція». Чимало вчених вкладають у ці поняття різний зміст, виходячи з різних рівнів, напрямів та видів запобіжної діяльності. На нашу думку, розрізнення цих понять є надуманим, таким, що суперечить буквальному змісту зазначених слів. Адже кожне з них означає одне й те саме: чомусь запобігти, не допустити. Отже, всі ці слова є

взаємозамінними синонімами. Тому заходи рівнозначно можуть бути або попереджувальними, або профілактичними, або запобіжними чи превентивними [7, с. 139]. Профілактика правопорушень є стратегічним напрямом у системі заходів, здійснюваних державою щодо зміцнення законності і правопорядку, в тому числі і у сфері дорожнього руху. Вона є найбільш дієвим шляхом боротьби із правопорушеннями, передусім забезпечуючи виявлення і усунення (нейтралізацію) їх витоків. Значною мірою це попередження самої можливості здійснення правопорушень. Профілактика дає можливість розв'язувати завдання боротьби із правопорушеннями найбільш гуманними способами, з найменшими витратами для держави і суспільства.

У сфері дорожнього руху та його безпеки профілактика становить систему заходів економічного, соціального, культурного, виховного та правового характеру, спрямованих на зниження рівня аварійності на автомобільних дорогах, мінімізацію шкідливих наслідків ДТП та Адміністративне право та адміністративна діяльність підвищення гарантій безпеки дорожнього руху [8, с. 22]. Метою профілактики (попередження) ДТП вчені вбачають у зниженні рівня аварійності на автотранспорті, усуненні її причин, забезпеченні безпеки дорожнього руху [9, с. 6]. Вважаємо, що на сьогоднішнє правове регулювання профілактики адміністративних правопорушень у цілому має лише фрагментарний характер. Деякі закони України також регламентують питання профілактики адміністративних правопорушень [10]. Водночас у сфері безпеки дорожнього руху правове регулювання профілактики дорожньо-транспортного травматизму здійснюється в основному на рівні підзаконних нормативно-правових актів.

Закон України «Про дорожній рух», будучи наразі основним законодавчим актом, яким регульовано різні аспекти забезпечення безпеки дорожнього руху, також не містить концептуальних положень щодо організації профілактики дорожньо-транспортної аварійності. З урахуванням викладеного доцільно закріпити засади профілактичної діяльності на автомобільному транспорті в Законі України «Про дорожній рух», а саме передбачити розділ XIII «Профілактика у сфері безпеки дорожнього руху», в якому викласти статті 55 «Правові основи профілактики у сфері дорожнього руху», 56 «Мета та завдання профілактики у сфері дорожнього руху», 57 «Принципи здійснення профілактики у сфері дорожнього руху», 58 «Суб'єкти профілактики у сфері дорожнього руху та їх повноваження», 59 «Форми та методи здійснення державного контролю у сфері дорожнього руху». На відміну від загальної спеціальна профілактика правопорушень передбачає разом із заходами переконання і громадського впливу використання заходів державного примусу, серед яких при попередженні адміністративних проступків найбільше значення мають заходи адміністративного примусу, що поділяються на три групи: адміністративно-попереджувальні заходи; заходи припинення правопорушення; адміністративні стягнення [12]. Найважливіша роль у попередженні і припиненні правопорушень у сфері дорожнього руху належить підрозділам

поліції. Так, «при належній організації і контролі дій особового складу поліції патрулювання вулично-дорожньої мережі є ефективним і рентабельним засобом профілактики ... злочинів у сфері дорожнього руху» [13, с. 51]. У зв'язку з цим учений В.І. Майорів зазначає, що запобіжні засоби «можуть бути серйознішими, ніж застосування адміністративного стягнення» [14, с. 234]. Заходи адміністративного попередження мають на меті не дозволити скоїти протиправний вчинок, вони застосовуються, коли правопорушення лише передбачається. Законодавець розцінює вживання заходів адміністративного попередження як важливий компонент забезпечення законності. Серед багатьох суб'єктів профілактики адміністративних деліктів у сфері безпеки дорожнього руху поліції займає чільне місце, адже профілактична спрямованість є однією із особливостей її адміністративної діяльності. Водночас високий на сьогодні рівень дорожньо-транспортного травматизму, свідоме ігнорування багатьма учасниками дорожнього руху чинних на транспорті правил, недостатній рівень водійської майстерності та забезпеченості транспортного процесу відповідними за своїми параметрами дорогами, а також інші негативні тенденції свідчать про серйозні проблеми в організації та здійсненні профілактики дорожньо-транспортних деліктів. Профілактичні заходи розробляються неплановірно, без чіткого уявлення про їх результативність, економічну доцільність або можливий сукупний ефект. Мало враховується зарубіжний досвід. Найбільш прогресивні форми профілактичної діяльності лишаються незатребуваними [15, с. 38, 51]. Потрібен зважений комплексний підхід щодо пошуку найбільш оптимальних форм профілактичної діяльності поліції у сфері безпеки дорожнього руху. Діяльність підрозділів поліції щодо профілактики адміністративних правопорушень організовується і здійснюється в певних правових формах, які умовно можна поділити на два основних блоки: організаційний та функціональний.

Організаційний блок передбачає такі форми організації профілактики адміністративних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху: виявлення причин та умов адміністративного правопорушення; організація профілактики окремих видів адміністративних проступків та інших негативних явищ, тісно пов'язаних з правопорушеннями; облік учасників дорожнього руху – порушників ПДР й організацію щодо них профілактичного впливу; участь місцевих державних органів і громадських організацій у проведенні організаційно-масової і виховної роботи.

Функціональний блок передбачає рейди і спеціальні операції, які проводяться силами поліції; доповіді, лекції, звіти, індивідуальні та групові бесіди з питань недопущення вчинення протиправних дій в названій сфері; правова пропаганда щодо зміцнення правопорядку з використанням періодичних видань, радіо і телебачення; надсилання на адресу державних органів і громадських організацій, виробничих колективів різної форми власності інформації, яка сприяє виявленню і усуненню причин та умов адміністративних проступків; шефство, наставництво і залучення осіб, щодо яких здійснюється профілактика, до суспільно корисної праці. Отже,

профілактичну діяльність поліції можна визначити як систему заходів, спрямованих на забезпечення безпеки дорожнього руху, зниження рівня дорожньо-транспортної аварійності шляхом ліквідації й нейтралізації її причин та умов. Профілактичні заходи, застосовувані підрозділами поліції, умовно можна поділити на: юрисдикційні (притягнення порушників ПДР до адміністративної відповідальності інспекторами дорожньо-патрульної служби під час здійснення нагляду за дорожнім рухом), технічні (здійснення нагляду за технічним станом транспортних засобів; впровадження додаткових засобів регулювання дорожнього руху; поліпшення якості вулично-дорожньої мережі), організаційні (залучення до забезпечення безпеки дорожнього руху громадських формувань; забезпечення оптимальної організації маршрутного дорожнього руху; залучення в певний час додаткових сил і засобів для посилення ефективності нагляду за дорожнім рухом на аварійно небезпечних ділянках вулиць і доріг і т.д.), виховно-педагогічні (виступи в засобах масової інформації, проведення усної пропаганди, використання наочної агітації, обстеження учбових закладів, забезпечення функціонування загонів юних інспекторів руху і т.п.), медичні (здійснення спеціальних медоглядів під час випуску і впуску в автотранспортних підприємствах, медичних оглядів учасників дорожнього руху за наявності на те законних підстав), психологічні (застосування так званої «шокової терапії» – використання в попереджувальних цілях фотографій з місць ДТП, транспортних засобів, що одержали значні пошкодження, тощо). Пріоритетними напрямками в діяльності поліції щодо формування правосвідомості учасників дорожнього руху на нинішньому етапі соціально-економічного розвитку суспільства є: – виховання учасників дорожнього руху – свідомий, систематичний і цілеспрямований вплив на різні соціальні і вікові групи населення в цілях їх підготовки до процесу дорожнього руху; – пропаганда безпеки дорожнього руху – організація системи правового диференційованого інформування різних соціальних і вікових груп населення про чинне законодавство, рішення, що приймаються органами влади, діяльність поліції щодо забезпечення безпеки дорожнього руху; – широке використання у профілактиці дорожньо-транспортного травматизму інформаційних технологій; – вдосконалення системи професійного відбору водіїв, системи навчання та навчально-виховного процесу щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв – створення тренувальних центрів водіїв та єдиної системи медико-психофізіологічної експертизи придатності водіїв із внесенням відповідних змін та доповнень до нормативних актів; – вдосконалення дорожньої інфраструктури та розроблення типових схем організації дорожнього руху; – здійснення постійного детального аналізу причин зростання аварійності, тяжкості її наслідків та невідкладного вжиття заходів, спрямованих на недопущення подальшого ускладнення оперативної обстановки на території обслуговування підрозділами поліції – забезпечення принципового контролю за ефективністю роботи працівників поліції на лінії, насамперед, відповідністю виявлених ними порушень ПДР тим правопорушенням, які в

подальшому стають причинами автопригод; – установлення жорсткого контролю за роботою дорожньо-комунальних організацій, насамперед, у питаннях ліквідації наслідків погіршення погодних умов та принципового реагування на недоліки в утриманні вулично-шляхової мережі; – забезпечення оперативного інформування учасників дорожнього руху про ускладнення погодних умов, у тому числі стану вулично-шляхової мережі на окремих ділянках автомобільних доріг, використовуючи можливості засобів масової інформації; – ужиття заходів щодо підвищення ефективності здійснення державного контролю за діяльністю уповноважених суб'єктів господарювання, у тому числі під час проведення планових перевірок таких суб'єктів. При цьому доцільно забезпечити використання можливостей інтегрованої розподіленої інформаційно-обчислювальної системи поліції для аналізу роботи зазначених суб'єктів та дотримання ними вимог законодавства. Таким чином, профілактична робота працівниками поліції має бути спрямована на формування у всіх учасників дорожнього руху свідомого ставлення до виконання чинних на транспорті правил, нормативів і стандартів, виховання почуття високої відповідальності та дисциплінованості як у водіїв при керуванні транспортними засобами, так і у пішоходів.

Література

1. Доклад ВОЗ о состоянии безопасности дорожного движения в мире [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/111151/E92789R.pdf.
2. Мышляев Н.П. Административная деликтология: вопросы теории и практики: Монография. – М., 2002.
3. Шергин А.П. Административная политика в правовом государстве // Государство и право. – 1998. – № 8. – С. 7.
4. Профилактика правонарушений: Учеб.-метод. пособ. / Науч. ред. В.С. Сундуров, А.М. Мишин. – Казань, 1989.
5. Скибінецький О.М. Безпека на дорогах – проблема національна // Голос України. – № 83. – С. 8.
6. Словник іншомовних слів / За ред. О.С. Мельничука. – К., 1974.
7. Курс кримінології. Загальна частина: Підручник: У 2 кн. /О.М. Джужа, П.П. Михайленко, О.Г. Кулик та ін.; За заг. ред. Джужа О.М. – К., 2001.
8. Собакарь А.О. Основи безпеки дорожнього руху: Навч. посіб. / За ред. В.М. Бесчастного. – К., 2007.
9. Организация профилактической работы подразделений госавтоинспекции: Учеб. пособие / С.И. Паршиков, В.П. Резников. – Донецк, 2003.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Наук.-практ. коментар / Р.А. Калюжний, А.Т. Комзюк, О.О. Погрібний та ін. – К., 2007.
11. Про схвалення Концепції Державної цільової програми підвищення безпеки дорожнього руху на 2009-2012 роки: Розпорядження Кабінету

Міністрів України від 30 жовтня 2008 р. № 1384-р // Офіційний вісник України. – 2008. – № 84. – Ст. 2829.

12. Адміністративне право: Навч. посібник / О.І. Остапенко, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів, Р.В. Кісіль. – К., 2008.

13. Дмитриев С.Н. Правовые, организационные и тактические проблемы деятельности Дорожнопатрульной службы Государственной инспекции безопасности дорожного движения: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.

14. – М., 2003. 14. Майоров В.И. Административно-правовые проблемы управления обеспечением безопасности дорожного движения: Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.02. – Екатеринбург, 1997.

15. Гуржій Т.О. Основи формування державної політики в сфері безпеки дорожнього руху: Монограф. – К., 2010. Надійшла до редакції 16.02.2012 ДРАНА І.В.